

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 1. do 7. jula 2003. godine, donijela je

ODLUKU

I

Graditeljska cjelina – **Memorijalni kompleks Šušnjar u Sanskom Mostu** proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik obuhvata zemljište označeno kao k.č. broj, 00023/0017 Gaj, 00035/0001, 00035/0011, 00035/0013 i 00035/0014 k.o. Kruhari, posjedovni list br. 0183, općina Sanski Most, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju zaštite kompleksa utvrđuju se I i II zona zaštite.

I zona zaštite obuhvata k.č. 00023/0017 Gaj, 00035/0001, 00035/0011, 00035/0013 i 00035/0014 k.o. Kruhari.

U I zoni zaštite nisu dopušteni nikakvi radovi, izuzev radova na održavanju i prezentaciji kompleksa i rekonstrukciji objekta, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

U ovoj zoni nije dopušteno deponiranje otpadaka.

II zona zaštite obuhvata pojas širine 50 m od granica I zone zaštite.

U II zaštitnoj zoni zabranjena je izgradnja industrijskih i poljoprivrednih objekata. Stambeni objekti ne smiju biti veći od visine 6,50 m do početka krovišta, odnosno spratnosti P+1 i maksimalnog gabarita 12 x 10 m.

Vlada Federacije dužna je osigurati izradu i provođenje projekta prezentacije i rehabilitacije nacionalnog spomenika. Spomenik mora biti rehabilitiran u skladu sa zakonom iz tačke I stav 3. ove odluke.

Memorijalni kompleks može se koristiti samo za svrhe za koje je izgrađen.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskim organima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II - V ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH» i «Službenim novinama Federacije BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedavajuća Komisije

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 08.2-6-959/03
2. jula 2003. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na osnovi Zakona o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, člana 2. stav 1. "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za to dobro podnesen zahtjev.

Općina Sanski Most podnijela je 09. septembra 2002. godine peticiju za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom. U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V stava 4. Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (prepis posjedovnog lista, Općina Sanski Most, sa kopijom katastarskog plana),
- sadašnje stanje i namjenu dobra, uključujući opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji i drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- historijsku, arhitektonsku i drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Memorijalni kompleks nalazi se na udaljenosti od 1 km od Sanskog Mosta, na južnim padinama uzvišenja koje se zove Šušnjar, a u blizini starog pravoslavnog, katoličkog i jevrejskog groblja. Nacionalni spomenik obuhvata zemljište označeno kao k.č. broj, 00023/0017 Gaj, 00035/0001, 00035/0011, 00035/0013 i 00035/0014

k.o. Kruhari , posjedovni list br. 0183, općina Sanski Most, Federacija Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Na mjestu današnjeg Memorijalnog kompleksa najprije su pokopana tijela 27 civila, po nacionalnosti Srba, koje su Nijemci strijeljali 8. maja 1941. godine. Na Đurđevdan, kada mnoge porodice pravoslavaca proslavljaju Krsnu slavu, zbog sprečavanja da obilježe praznik od strane tadašnjih vlasti NDH, došlo je do pobune pravoslavnog stanovništva u selu Kijevu i ostalim naseljima oko Sanskog Mosta. Da uguši pobunu, iz Prijedora je prema ovoj teritoriji upućena jedinica njemačke vojske koja je postavila dva topa u selu Čaplje, nakon čega su otvorili vatru po pobunjenim selima i rastjerali pobunjenike. Za odmazdu za žrtve koje su tom prilikom imali, njemačka vojska je kao primjer ostalim stanovnicima tog kraja, pokupila 27 Srba koje su doveli u Sanski Most i strijeljali kod Mašinskog mosta. Nakon strijeljanja su tijela natovarena u konjska kola i vožena kroz grad, nakon čega su skinuta sa kola i povješana u gradskom parku. Nakon tri dana su odvezena preko puta postojećeg pravoslavnog groblja na Šušnjaru, gdje su i sahranjena.

U Sanskom Mostu su još prije ovog događaja svi Jevreji deportirani u koncentracioni logor Jasenovac gdje su i pobijeni.

U augustu mjesecu 1941. godine na pravoslavni praznik Ilindan na Šušnjaru su od strane njemačke vojske strijeljani Srbi koji su sakupljeni iz grada i okoline. Tačan broj žrtava nije nikada precizno utvrđen. Postoje podaci da je tom prilikom pobijeno nekoliko hiljada stanovnika ove regije.

Inicijativa da se na ovom mjestu podigne spomenik strijeljanima pojavila se 1968/69. godine, kada je formiran i odbor za izgradnju spomen kompleksa. Predsjednik odbora je bio Petar Dodik, a članovi odbora ugledni ljudi općine Sanski Most i jedan broj vojnih lica i državnih funkcionera Bosne i Hercegovine. Odbor je ubrzo nakon svoga formiranja otpočeo sa prikupljanjem sredstava, uglavnom dobrovoljnih priloga. Na prvoj sjednici odbora je donesena odluka da se za izradu idejnog rješenja ne raspisuje javni nego pozivni natječaj. Odlučeno je da se pozivi upute: Bogdanu Bogdanoviću, arhitekti iz Beograda, Vanji Radaušu iz Zagreba i akademskom vajar, Petru Krstiću, iz Sarajeva.

Ideja Bogdana Bogdanovića bila je da spomenik bude izgrađen u formi Babilonske kule, što za članove odbora nije bilo prihvatljivo. Vanja Radauš je predložio rješenje sa formama u vidu ljudskih kostiju, što je također odbačeno sa obrazloženjem da bi to za porodice pobijenih bilo zastrašujuće kao i to da bi posjetioci kompleksa takva kompozicija, stalno podsticala na mržnju prema onima koji su to učinili. Treće rješenje, koje je dao akademski vajar Petar Krstić iz Sarajeva, bilo je najprihvatljivije. Rješenje je predstavljalo centralni element kompleksa sa formom izgrađenom od aluminijuma.

Jedno od spornih pitanja bilo je to da li da spomen-kompleks bude posvećen svim žrtvama rata ili samo onima koji su ubijeni na ovom mjestu. Odlučeno je da to bude »spomenik žrtvama fašističkog terora i borbama NOR-a (narodnooslobodilačkog rata) grada Sanskog Mosta i okoline«. Glavni projekat za izradu kompleksa izrađen je 1970. godine u Sarajevu od strane ŽTP – Biro za studije i projektovanje.

Poslije izgradnje kompleksa, svake godine, na dan 2. augusta održavana je kulturna manifestacija - čitanja književnih radova pjesnika i pisaca iz svih krajeva bivše Jugoslavije.

Godine 1992. na Memorijalnom kompleksu su izvršene mnoge izmjene. Izgrađen je veliki betonski krst u podnožju grobnica, uz obrazloženje da žrtve koje su sahranjene u spomen-kompleksu nisu bili ateisti nego vjernici. Nakon toga su

uklonjene ploče sa imenima poginulih partizana - Bošnjaka iz Sanskog Mosta, približno 20-30 pločica, a ostavljena su imena samo poginulih Srba i Jevreja. Istovremeno je uklonjena i spomen-ploča sa ulaza u kompleks i postavljeni novi simboli – poput betonskog krsta postavljenog u podnožje grobnih humki.

Nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini, nastavljena je devastacija kompleksa --napasanje stoke na kompleksu, vožnja automobilima i slično.

Godine 2002. izvršeno je čišćenje kompleksa.

2. Opis dobra

Memorijalni kompleks Šušnjar sastoji se od ulaznog dijela, spomen-parka sa humkama i stazama i uzdignutog centralnog prostora sa obeliskom.

Ulazni dio je riješen u vidu lučnog betonskog portala obloženog krečnjakom. Na portalu su urađena vrata od cjevastih elemenata bojenih u crno. U neposrednoj blizini portala nalazi se betonski kubus dimenzija 1,50 x 1,50 m, obložen pločama od crnog granita debljine 4 cm, na kome su se sa gornje strane nalazili podaci o spomen-obilježlju kao i podaci o antifašističkoj borbi stanovništva općine Sanski Most.

Spomen-park se sastoji od humki – grobnica u vidu zatravnjenih brežuljaka visine oko 1,5 m i staza sa obostrano poredanim betonskim pločama na kojima su postavljene aluminijske pločice sa imenima žrtava i poginulih boraca NOR-a.

Centralni element spomen-kompleksa predstavlja obelisk čija je nosiva konstrukcija izrađena od čeličnih nosača, dok je obloga urađena od tankih aluminijskih ploča. Visina obeliska je 15 m. Obelisk je lociran na platou koji je popločan betonskim pločama. Oko njega su postavljene cjevasto oblikovane betonske sjedalice. Obelisk je nepravilnih oblika, i prema riječima autora spomenika, simbolizira život kao i stradanje naroda ovih prostora. U unutrašnjosti obeliska su trebali biti postavljeni audio-vizuelni uređaji, za koje, kao i za jedan broj aluminijskih pločica, nije bilo dovoljno finansijskih sredstava.

Cijeli prostor je ograđen i na rubnim krajevima kompleksa je posađeno drveće.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Prostornim planom Republike Bosne i Hercegovine do 2002. godine Memorijalni kompleks na lokalitetu Šušnjar je evidentiran i valoriziran kao spomenik III kategorije.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Na objektu nisu izvođeni nikakvi konzervatorsko-restauratorski radovi.

5. Sadašnje stanje dobra

Prostor Memorijalnog kompleksa je u relativno dobrom stanju. Sva oštećenja su nastala u periodu rata u Bosni i Hercegovini 1992-1995. godine i jedno kratko vrijeme nakon njegovog završetka. U podnožju grobnih humki – zatravnjenih brežuljaka, vlasti Republike Srpske, koje su imale kontrolu nad tim gradom do oktobra 1995. godine, izgradile su betonski krst. Ploče sa imenima poginulih boraca su izvađene, oštećene i razbacane uokolo. Čelična konstrukcija centralnog obeliska, a koja nosi aluminijske ploče, je dotrajala, kao i jedan dio aluminijske obloge, gdje su primjetna oštećenja nastala usljed neodržavanja.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu.

Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

Historijska vrijednost,

(veza građevine, cjeline ili područja sa historijskom ličnošću ili značajnim događajem u historiji)

E. Simbolička vrijednost

v. značaj za identitet skupine ljudi

F. Ambijentalna vrijednost

iii. objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja

G. Izvornost

i. oblik i dizajn

ii. materijal i sadržaj

v. položaj i smještaj u prostoru

vi. duh i osjećanja

I. Cjelovitost

i. fizička cjelovitost

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja graditeljske cjeline Memorijalni kompleks Šušnjar u Sanskom Mostu nacionalnim spomenikom, korištena je sljedeća literatura:

1980. Bokan, Branko, Srez Sanski Most u NOB; 1941 – 45, 1980.

2002. Dodik, Petar, Tekst o spomen-kompleksu Šušnjar, tekst rađen za SUBNOAR BiH, 2002.

Dokumentacija SUBNOAR-a BiH

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Mirzah Fočo, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za cjeline graditeljskog naslijeđa i kulturne krajolike
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*